

N:o 25.

Af herrar **Lundström** och **Nyström, Carl**, *om höjande af vissa extra ordinarie professorers aflöning.*

När i medlet af 1870-talet vid de svenska universiteten de förutvarande adjunkturerna ombildades till extra ordinarie professorer och lönen för dessa sattes så lågt som till 4,000 kronor med ett lönetillägg å 500 kronor efter 5 års tjenstgöring, var detta utan tvifvel att anse som ett öfvergångstillstånd. De ordinarie professorernas löner hade vid 1875 års riksdag (på enskild motion) blifvit höjda till 6,000 kronor, och det var allmänt erkändt, att den professorslön å 4,500 kronor, som 1856—58 års Riksdag beviljat, var otillräcklig.

Man tänkte sig då de e. o. professorerna närmast som öfvergångsplatser till ordinarie lärostolar. Ser man emellertid på nuvarande förhållanden vid universiteten i Upsala och Lund samt Karolinska institutet, så visar det sig genast, att bland ett femtiotal extra ordinarie professorer, som nu finnas, åtminstone 25 icke hafva någon som helst utsigt att vinna befordran till ordinarie lärostol i samma ämne af det enkla skäl, att ordinarie lärostolar i de ämnen, de representera, icke finnas. Och hvad de öfriga beträffar, beror utsigten till befordran på rena tillfälligheter i fråga om åldersförhållandena mellan ordinarie och extra ordinarie professorer i samma ämne. I sjelfva verket äro således dessa lönebelopp å 4,000—4,500 kronor de högsta, dessa embetens innehafvare efter nu gällande lönestater inom universiteten hafva att påräkna.

Mången, som ej är närmare bekant med universitetsförhållanden, föreställer sig kanske -- dertill föranledd af den alldeles oegentliga

titeln — att de e. o. professorerna äro extra ordinarie tjänstemän i vanlig mening med blott tillfällig anställning. Detta är emellertid icke fallet. De extra ordinarie professorerna äro ordinarie embetsmän på ordinarie stat lika väl som ordinarie professorer. De äro likställda med dessa ordinarie professorer i fråga om kompetensvilkor och i allt väsentligt likställda med dem äfven i fråga om tjänstgöring. De fungera som dekaner i fakulteter och sektioner och deltaga i bedömande af kompetensprof till såväl ordinarie som extra ordinarie professorer: *de äro med ett ord ordinarie professorer med extra ordinarie* — det vill här säga ofullständig — lön.

Förberedelse till professur, vare sig ordinarie eller extra ordinarie — ty i fråga om kompetensvilkor fins, som redan anmärkts, ingen olikhet — kräfver så lång tid, att medelåldern vid tillträdet till embetet, utan åtskilnad mellan extra ordinarie och ordinarie professorer, under de senaste 20 åren varit 39—40 år. Under denna långa förberedelse har den blifvande professorsaspiranten ganska ringa möjlighet att skaffa sig inkomster, emedan det vetenskapliga arbetet, som kräves för att han skall kunna förvärfva och bibehålla erforderlig skicklighet, måste oafbrutet upptaga hans tid. Böcker, resor, instrument o. s. v. kosta betydliga summor, och följderna af allt detta är, att en person utan enskild förmögenhet måste beräknas ha en ganska ansenlig skuldsumma att draga på, när han äntligen får anställning. Den akademiska banan är för öfrigt i ett viktigt afseende förenad med vida större risk än andra banor, i det en persons utsigt till befordran, på grund af vetenskapens alltjemt fortgående specialisering, är — under den tid, han kan uppträda som sökande — beroende på ledighet inom det enda ämne, åt hvilket han egnat sig, och för detta ämne i regeln ej finnes mer än kanske en eller två eller i alla fall mycket få aflönade platser.

En professor har för skötseln af sitt embete behof, som andra embetsmän i allmänhet icke eller blott i ringa grad känna: i främsta rummet behof af böcker och annan vetenskaplig materiel samt resor för att kunna följa med sin vetenskaps framsteg och sjelf arbeta i dess tjänst.

Under sådana förhållanden måste en extra ordinarie professor, för att fylla de kraf, hans embete ställer på honom, antingen ega enskild förmögenhet eller underlåta att bilda familj eller skaffa sig biförtjenster genom arbete, som ligger utanför hans egentliga uppgift. Det torde emellertid hvarken från social och vetenskaplig synpunkt vara lämpligt att göra professurerna till privilegium för de förmögna, ej

heller vara öfverensstämmande med god statshushållning att nödga statens embetsmän att egna en väsentlig del af sin tid åt göromål utom tjensten.

Huru otillfredsställande de e. o. professorernas aflöning för närvarande är, torde tydligast framgå af en jämförelse med elementarlärarnes löneförmåner, som ju allmänt, redan de, anses vara otillräckliga. På lektorerna ställas i fråga om vetenskaplig förberedelse naturligtvis vida mindre anspråk än på en professor, som ju inom landet skall vara den högste målsmannen för sitt ämne. Behovvet af böcker, resor o. s. v. är tydligen mindre för lektorn än för en professor. Och dock visar en enkel beräkning, att en lektor vid 60 års ålder i medeltal uppburit i lön omkring 20,000 kronor mera än en e. o. professor vid samma ålder; delvis beroende derpå, att en lektor i medeltal sju år tidigare får sin anställning, delvis på att lönebeloppen för honom äro högre.

En förbättring i aflöningen för de e. o. professorerna bör så mycket hellre kunna ifrågasättas, som statens utgifter för universitetsändamål hos oss äro jämförelsevis små. Under det att Upsala universitet 1895 af statsmedel uppbar 459,900 kronor, åtnjöto samma år exempelvis två medelstora tyska universitet, i Breslau och Strassburg, med anseeligt mindre studentantal än Upsala, i statsanslag respektive 943,657 och 926,900 mark (d. v. s. öfver 800,000 kronor hvardera). Till förtydligande af hvad dessa summor betyda torde böra påpekas, att under det hela årliga budgeten för Upsala universitet uppgår till omkring 750,000 kronor, uppgår motsvarande summa för Breslau till 1,198,594, för Strassburg till 1,027,940 mark; och tyska riket eger dock tjugu universitet, af hvilka flera ha betydligt högre anslag, somliga ända till dubbla beloppet af de ofvan angifna.

Den förbättring i de e. o. professorernas löneförmåner, som synes oss lika trängande, vare sig vi se saken från synpunkten af den enskilde universitetslärarens lefnadsbehof eller i ljuset af universitetens, den högre bildningens och landets välförstådda intressen, torde lämpligast böra ansluta sig till de framställningar i ämnet, som förliden höst ingifvits till regeringen från de e. o. professorerna vid statens tre högskolor och som blifvit af de tre läroverkens kollegiala myndigheter och af kanslersembetet enhälligt tillstyrkta. Petitionärerna förklarade sig anse en väsentlig förbättring vara vunnen, om lönen höjdes med 500 kronor, så att i första lönegraden sammanlagda beloppet af lön och tjänstgöringspenningar utgjorde 4,500 kronor, i andra — i hvilken löntagaren uppflyttas efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring — 5,000 kronor, och en

ny lönegrad å 5,500 kronor, att åtnjutas efter 10 års på samma sätt vitsordad tjänstgöring, tillades. Af dessa belopp skulle, enligt samstämmade förslag från båda universitetens konsistorier, 1,200 kronor räknas som tjänstgöringspenningar.

Meningen är naturligtvis, att de nuvarande tjänstnehafvarne skola för framtiden, eller från och med år 1898, vid bestämmande af lönegrad få räkna sig till godo äfven den tid, som redan nu förflutit från deras utnämning, så att exempelvis den, som blifvit utnämnd 1892, uppbär lön i andra lönegraden från och med början af 1898, och den, som blifvit utnämnd 1887 eller tidigare, från och med 1898 uppbär lön i tredje lönegraden (5,500 kronor).

Det belopp, som skulle vara behöfligt för en dylik reglering, kan, med kännedom om medeltjenstetiden för professorer under de sista tjugu åren och efter åldersförhållandena hos embetenas nuvarande innehafvare, beräknas till högst 30,000 kronor. Vi förutsätta då, att löneförhöjningen skall träffa endast sådana extra ordinarie (icke personliga) professorer, som icke redan innehafva löner eller arfvoden, hvilkas sammanlagda belopp uppgå till eller öfverstiga de af oss föreslagna (såsom fallet t. ex. är med de tre e. o. professorerna i psykiatri, med e. o. professorerna inom Lunds teologiska fakultet och andra).

»Fäderneslandets andliga kultur och dess embetsmannabildning är» — såsom akademiska konsistoriet i Lund 1874 riktigt anmärkt — »väsentligen beroende derpå, att professorsplatserna vid våra högskolor på ett tillfredsställande vis besättas». Så låga som de e. o. professorslönerna för närvarande äro, är det fara värdt, att dessa viktiga embeten icke komma att besättas med sådana personer, som genom begåfning och studier skulle vara de mest lämpliga, men som på andra banor lätt finna bättre utkomst. Bristen på väl kvalificerade sökande skall då utan tvifvel snart nog hafva till följd, att kompetensvilkoren sjunka och dessa platser ofta komma att besättas med mindre lämpliga innehafvare.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt, hemställa vi vördsamt,

att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts disposition på ordinarie stat under åttonde hufvudtiteln ställa ett årligt förslagsanslag å trettio tusen kronor för höjande af de ofvannämnda extra ordinarie professorernas vid universiteten i Upsala och Lund och Karolinska institutet aflöning från och med 1898 på det sätt, att sammanlagda beloppet af lön och tjänstgöringspenning-

gar i första lönegraden uppgår till 4,500 kronor, i andra (efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring, utnämningensåret oräknadt som hittills) till 5,000 kronor och i en tredje (efter 10 års på samma sätt beräknad och vitsordad tjänstgöring) till 5,500 kronor, af hvilka belopp 1,200 kronor anses som tjänstgöringspenningar.

Stockholm den 29 januari 1897.

Carl Nyström.

C. H. Lundström.

N:o 26.

Af herr **Ekströmer**, om *entreprenadsystemets tillämpning vid utförande af jernvägsbyggnader för statens räkning.*

I Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående statsverket upptages bland äskade anslag kronor 1,300,000 till fortsättning af norra stambanan från Boden till Kalix elf, och Kongl. Maj:t förebådar i sitt tal vid riksdagens öppnande förslag till nya stambanebyggnader. — Hvilka stambanebyggnader, som detta yttrande afser, torde framgå af jernvägsstyrelsens till civildepartementet afgifna utlåtande af den 31 december 1896.

I detta utlåtande hemställer jernvägsstyrelsen, att Kongl. Maj:t täcktes till innevarande Riksdag aflåta proposition om anslag, omfattande jemväl kostnader för rullande materiel till

1:o utförande genom statens försorg af en jernväg från Boden till Kalix elf för en beräknad kostnad af 3,998,000 kronor (alternativt 4,371,000);